

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра кафедри психології та соціальної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА (БАКАЛАВРСЬКА) РОБОТА

Особливості шкільної тривожності інтелектуально обдарованих
старшокласників

Виконала: студентка групи Пб-4

спеціальності 053 Психологія

Смурова Катерина Андріївна

Керівник: Турубарова А. В.

Рецензент: Буланов В. А.

Нормоконтроль ____ Софія СИТНИК

Запоріжжя

2024 р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота: 68 с., 4 табл., 3 рис., 52 джерела, 3 додатки.

Об'єкт дослідження – тривожність старшокласників.

Предмет дослідження – прояви шкільної тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників.

Мета дослідження: емпірично дослідити особливості прояву шкільної тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників та розробити програму корекції шкільної тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, узагальнення, систематизація матеріалу); емпіричні (констатувальний експеримент, тестування (психодіагностичні методики Шкала тривожності Тейлора, Оцінка рівня ситуативної (реактивної) тривожності (Тест Спілбергера-Ханіна), Методика «Шкала соціально-ситуаційної тривоги» О. Кондаша); статистичні (кількісна та якісна обробка результатів).

Актуальність дослідження тривожності старшокласників пояснюється тим, що в даний час учні проходять у своєму житті складний етап, адже їх чекає перехід до справжнього дорослого життя. Саме цей перехід разом з іншими особистими ситуаціями викликає у старшокласників почуття тривожності і розгубленості, тому що вони на розмаїтті шляхів до свого майбутнього.

Проблемі вивчення тривожності старшокласників присвячено багато досліджень. Разом із тим, проблема росту тривожності старшокласників не є до кінця розв'язаною у наш час та зберігає свою значущість.

ТРИВОЖНІСЬ, СТАРШОКЛАСНИКИ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ОБДАРОВАНИСТЬ, РІВНІ ТРИВОЖНОСТІ.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальною на сьогоднішній день проблемою в психологічній науці є тривожність старшокласників, оскільки цей перехідний період до більш усвідомленого життя стає фундаментальним, базовим для «нової» особистості. А перехід до дорослого життя стає причиною виникнення тривожності у старшокласників.

Рання юність – це період формування світогляду, самосвідомості, характеру і життєвого самовизначення особистості, якому сприяє пізнавальна діяльність. Пам'ять старшокласника стає більш зрілою, мислення здатне абстрагувати і узагальнювати навчальний матеріал, а мовлення збагачується науковими термінами, увиразнюється і конкретизується. Вперше старшокласники переживають почуття кохання. В них формуються стійкі професійні інтереси. Прагнення до самовиховання стає рисою особистості.

Тривожність як психологічний феномен може стати досить стійким утворенням і закріпитися за особистістю. Тому дуже важливо вчасно «розгледіти» тривожного старшокласника за нехарактерними, з точки зору вчителів і батьків, зовнішніми поведінковими проявами і не дати перейти тривожності у невротичний розлад.

Проблему дослідження тривожності старшокласників досліджують такі зарубіжні та українські вчені, як Д. Барінов, Н. Вереніч, С. Дмитрієва, Є. Калюжна, Я. Омельченко, А. Прихожан, Дж. Тейлор, Ч. Спілбергер, Ю. Ханін та ін. Але на сьогодні не достатньо вивчена проблема особливостей прояву шкільної тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників.

Дане дослідження спрямоване на вивчення природи тривожності, причин та форм її прояву з метою розробки практичних рекомендацій вчителям щодо корекції цього стану у інтелектуально обдарованих старшокласників. Результати даного дослідження є важливими для розуміння психологічних проблем старшокласників, вивчення особливостей тривожності, характерних

для їх віку та особливостей подальших корекційних заходів [11]. Отже, вищезазначене і обумовило вибір теми кваліфікаційної роботи в наступній редакції «Особливості шкільної тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників».

Об'єкт дослідження – тривожність старшокласників.

Предмет дослідження – прояви шкільної тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників.

Мета дослідження – емпірично дослідити особливості прояву шкільної тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників та розробити програму корекції шкільної тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників.

Завданнями дослідження є:

- 1) проаналізувати теоретичні основи дослідження тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників;
- 2) виявити рівні шкільної тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників та проаналізувати отриманні результати;
- 3) розробити програму корекції шкільної тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, узагальнення, систематизація матеріалу); емпіричні (констатувальний експеримент, тестування (психодіагностичні методики Шкала тривожності Тейлора, Оцінка рівня ситуативної (реактивної) тривожності (Тест Спілбергера-Ханіна), Методика «Шкала соціально-ситуаційної тривоги» О. Кондаша); статистичні (кількісна та якісна обробка результатів).

Методологічне підґрунтя дослідження:

- теоретичні положення щодо природи тривоги (А. Адлер, Р. Мей, З. Фрейд, К. Хорні, К. Юнг);
- вчення про вікову динаміку розвитку тривожності (Є. Калюжна, Т. Ольховецької та ін.);

- психологічні основи корекції тривожності в ранньому юнацькому віці (В. Крайнюк, І. Ясточкіна та ін.);
- теорії і концепції щодо виявлення і розвитку обдарованості учнів (Г. Айзенк, В. Моляко, І. Семьонова, Т. Сущенко, Н. Теличко, М. Федоров, С. Шадрук та ін.).

Практичне значення роботи полягає у тому, що результати, отримані в ході дослідження, можуть бути корисними для практичних психологів, соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти задля проведення психологічної роботи щодо корекції шкільної тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників.

Апробація результатів дослідження відбулася на V Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу», 18–19 квітня 2024 року, м. Запоріжжя.

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 1 публікації автора:

Смурова К. А. Особистісний розвиток інтелектуально обдарованих дітей: до постановки проблеми. *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу* : збірник тез та доповідей V Міжнародної науково практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Запоріжжя, 18-19 квітня 2024 р.) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя : ХНА, 2024 [41].

Експериментальна база дослідження: дослідження проводилося на базі Наукового ліцею комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Містить 4 таблиці, 3 рисунки. Загальний обсяг роботи складає 68 сторінок, основного тексту – 55 сторінок. Список використаних джерел налічує 52 найменування.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз наукової літератури та результати проведеного дослідження дозволили нам сформулювати наступні висновки.

1. Аналіз наукової літератури показав, що проблему тривожності старшокласників досліджують такі зарубіжні та українські вчені, як Д. Барінов, Н. Вереніч, С. Дмитрієва, Є. Калюжна, Я. Омельченко, А. Прихожан, Дж. Тейлор, Ч. Спілбергер, Ю. Ханін та ін. За допомогою теоретичного аналізу нами констатовано, що тривожність – психічна властивість, яке має емоційне забарвлення і свою специфіку поведінки. Тривожність можна визначити як стійку особистісну формацію, яка протягом тривалого періоду залишається незмінною. Цей стан характеризується накопиченням і зростанням негативного емоційного досвіду у особистості. Тривожність починає свій сензитивний період в підлітковому віці. У віці бурхливому й суперечливому. Підліток, входячи в доросле і усвідомлене життя все більше починає тривожитися через фактори, що діють на нього. Це відносини з соціумом, переоцінка цінностей, пошук свого «Я», професійна профорієнтація і навчання.

2. З метою дослідження рівнів прояву тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників нами було обрано психодіагностичні методики Шкала тривожності Тейлора, Оцінка рівня ситуативної (реактивної) тривожності (Тест Спілбергера-Ханіна), Методика «Шкала соціально-ситуативної тривоги» О. Кондаша. В ході практичного дослідження нам не тільки вдалося виявити рівень тривожності учнів, а й виділити види побоювань підлітків. У дослідженні взяли участь 20 учнів 11х класів наукового ліцею комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради. За результатами дослідження методики «Шкали тривожності Дж. Тейлора» було виявлено, що меншість старшокласників мають низький рівень (5%) тривожності, тобто високий рівень впевненості у собі та готовність до вирішення критичних

ситуацій. Більшість (45%) старшокласників мають середній рівень прояву тривожності. Це свідчить про адекватне сприйняття проблемних ситуацій, та переймання лише через дійсно загрозливі ситуації. Проте інші учні мають високий (20%) та надто високий (15%) рівень прояву тривожності, що може вказувати на подальші проблеми комунікації з оточуючими та нездатність впоратися з критичними та небезпечними ситуаціями. Отримані дані свідчать про необхідність забезпечення психологічно-педагогічного супроводу щодо зниження рівня тривожності у старшокласників, що може бути забезпечено через впровадження програми корекції тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників.

3. На основі результатів дослідження було розроблено програму корекції шкільної тривожності інтелектуально обдарованих старшокласників. Мета програми: знизити рівень прояву тривожності у інтелектуально обдарованих старшокласників. Завдання програми було: підвищення опірності стресу; відпрацювання навичок поведінки на іспиті; розвиток впевненості в собі; розвиток комунікативної компетентності; розвиток навичок самоконтролю; допомога в усвідомленні власної відповідальності за вчинки, в аналізі своїх установок; навчання прийомам ефективного запам'ятовування та навчання методам роботи з текстом. Розроблена програма психокорекції дозволяє нівелювати негативні очікування і переживання, крім того з її допомогою старшокласники можуть навчитися різним прийомам ефективного запам'ятовування і роботи з текстами, що є основним компонентом підготовки до будь-якого іспиту. Самостійним блоком даної програми виступає навчання прийомам релаксації і зняття нервово-м'язового напруження. На заняттях використовуються такі методи і техніки: рольові ігри; міні-лекції; дискусії; релаксаційні методи; метафоричні притчі та історії; психофізіологічні методики; тілесно-орієнтовані техніки.